

KEHITYSMAIHIN SOVELLETTAVAT KAUPPAJÄRJESTELMÄT

EU:n kehityspolitiikassa korostetaan kaupan merkitystä ja keskitytään eniten apua tarvitseviin maihin. Yleisen tullietuusjärjestelmän mukaisesti joillekin kehitysmaiden tuotteille myönnetään etuuskohteluun perustuva pääsy EU:n markkinoille. Talouskumppanuussopimuksilla varmistetaan Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren maiden etuuskohtelu, kun taas ”Kaikki paitsi aseet” -järjestelmää sovelletaan vähiten kehittyneisiin maihin. Nämä järjestelmät ovat Maailman kauppajärjestön sääntöjen mukaisia.

OIKEUSPERUSTA

Yhteisen kauppapolitiikan oikeusperusta on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 207 artikla. SEUT:n 188 artiklan 2 kohdassa määrätään, että yhteisen kauppapolitiikan täytäntöönpanossa sovelletaan tavallista lainsäätämisyjärjestystä, joka vaatii parlamentin hyväksyntää.

SEUT:n 218 artiklan mukaisesti parlamentin hyväksyntää vaaditaan kansainvälisten kauppasopimusten, kuten talouskumppanuussopimusten, tekemiseen.

EU-KAUPPA JA KEHITYS

Vuonna 2012 annettu komission tiedonanto ”Kauppa, kasvu ja kehitys: Kauppa- ja investointipolitiikan räätälöinti apua eniten tarvitsevien maiden tarpeiden mukaan”^[1] osoitti, että EU:n kaupan ja kehityksen malli oli muuttunut merkittävästi. Vaikka kauppa asetettiin tiedonannossa yhä kehitysstrategioiden keskiöön, siinä korostettiin entistä enemmän tarvetta tehdä eroja kehitysmaiden välille, jotta voidaan keskittyä eniten avun tarpeessa oleviin maihin. Tiedonannon tarkoituksena oli vahvistaa kauppa- ja kehityspolitiikan välistä synergiaa esimerkiksi EU:n kehityspolitiikan johdonmukaisuuden periaatteiden ja vuoden 2011 muutossuunnitelmaa koskevan tiedonannon^[2] mukaisesti, ja lisäksi korostettiin EU:n perusarvojen, kuten ihmisoikeuksien, kunnioittamisen merkitystä.

Monenkeskisesti EU tukee Dohassa vuonna 2001 käynnistettyä Maailman kauppajärjestön (WTO) kehitysohjelmaa. Se ratifioi lokakuussa 2015 kaupan helpottamista koskevan sopimuksen, joka saatiin valmiiksi WTO:n yhdeksännessä ministerikokouksessa Balilla ja joka on erityisen merkittävä kehitysmaalle ja

[1] [COM\(2012\)0022](#).

[2] ”EU:n kehitysyhteistyöpolitiikan vaikutuksen lisääminen: muutossuunnitelma” ([COM\(2011\)0637](#)).

sisämaavaltioille. Kymmenennessä WTO:n ministerikokouksessa Nairobissa EU toimi aktiivisesti yhdessä eräiden toisten WTO:n jäsenten kanssa muiden kehitysmaille tärkeiden kysymysten edistämiseksi. Buenos Airesissa vuonna 2017 pidetyn 11. WTO:n ministerikokouksen ja Genevessä vuonna 2022 pidetyn 12. WTO:n ministerikokouksen tulokset eivät kuitenkaan vahvistaneet nykyisiä erityis- ja etuuskohtelua koskevia määräyksiä eivätkä tehneet niistä täsmällisempiä, tehokkaampia tai toimivampia eivätkä luoneet tasapainoisempaa sääntöihin perustuvaa järjestelmää.

["Kauppaa tukeva apu"](#) -aloite, joka käynnistettiin joulukuussa 2005 WTO:n ministerikokouksessa, täydentää Dohan kehitysohjelmaa ja tarjoaa apua kaupankäyntivalmiuksien kehittämisessä kasvun aikaansaamiseksi ja köyhyyden torjumiseksi. Vuonna 2007 EU hyväksyi [kauppaa tukevan avun strategian](#), jota on päivitetty niin, että se vastaa [YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelmaa](#), [kehityspolitiikkaa koskevaa eurooppalaista konsensusta](#) ja [EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittista globaalistrategiaa](#). Komissio antoi heinäkuussa 2017 [kertomuksen](#), jota seurasi marraskuussa 2017 uusi [tiedonanto](#). Neuvosto hyväksyi sitä koskevat päätelmät 11. joulukuuta 2017, ja parlamentti järjesti [kuulemistilaisuuden](#) elokuussa 2017. EU:n kauppaa tukevaa kehitysapua koskevassa edistymiskertomuksessa 2022 vahvistetaan, että EU ja sen jäsenvaltiot ovat maailman johtavia kauppaa tukevan kehitysavun antajia, ja vuonna 2020 avun määrä oli 23 miljardia euroa, jossa oli kasvua vuoden 2019 17,9 miljardiin euroon verrattuna, ja sitä sai noin 140 julkiseen kehitysapuun oikeutettua maata ja aluetta. Osuus on noin 38 prosenttia kauppaa tukevasta kehitysavusta maailmassa, ja määrä on 44 prosenttia enemmän kuin vuonna 2018.

YLEINEN TULLIETUUSJÄRJESTELMÄ

[Yleisen tullietuusjärjestelmän](#) (GSP) tarkoituksena on helpottaa kehitysmaiden ja -alueiden pääsyä EU:n markkinoille alentamalla niiden tavaroista perittäviä tulleja. Aluksi EU myönsi yksipuolisia tullietuuksia, joiden avulla kehitysmaat saivat lisää vientituloja, jotka oli tarkoitus investoida uudelleen niiden omaan kestäväan kehitykseen. Vuoden 2012 uudistuksen^[3] yhteydessä GSP-järjestelmää kohdistettiin entistä enemmän niihin maihin, jotka tarvitsevat eniten apua – vähiten kehittyneet maat – samalla kun säilytettiin järjestelmän [kolme osaa](#). Ensimmäinen niistä on yleinen GSP-järjestelmä, itsenäinen kauppajärjestely, jonka avulla EU tarjoaa tietyille ulkomaisille tavaroille yksipuoliseen etuuskohteluun perustuvan pääsyn markkinoilleen alennetuilla tulleilla tai tullitta. Toinen osa, GSP+, on erityinen kannustusmenettely, jossa tarjotaan tullialennuksia muita heikommassa asemassa oleville maille, jotka ovat ratifioineet ja panneet täytäntöön ihmisoikeuksia ja työntekijöiden oikeuksia sekä ympäristönsuojelua ja hyvää hallintoa koskevat kansainväliset yleissopimukset. Kolmas osa on "Kaikki paitsi aseet" -aloite (EBA), jolla taataan tulliton ja kiintiötön pääsy EU:n markkinoille kaikille 48:sta vähiten kehittyneestä maasta tuoduille tuotteille aseita ja ammuksia lukuun ottamatta.

[3]Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 978/2012, annettu 25. lokakuuta 2012, yleisen tullietuusjärjestelmän soveltamisesta ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 732/2008 kumoamisesta (EUVL L 303, 31.10.2012, s. 1).

”Yleisen” GSP-järjestelmän – jonka mukaisesti tulleja alennetaan noin 66 prosenttia kaikissa tullinimikkeissä – kelpoisuusvaatimuksia tiukennettiin siten, että mukaan otettiin ainoastaan heikoimmassa asemassa olevat alhaisen tulotason ja alemman keskitulotason maat. Tämän seurauksena edunsaajien ryhmä pieneni 176:sta 23:een kaudella 2016–2017, ja siihen kuului ainoastaan 15 maata vuonna 2020, ja maat, jotka Maailmanpankki on luokitellut korkean tulotason tai ylemmän keskitulotason maiksi, jätettiin asteittain järjestelyn ulkopuolelle.

Kestävää kehitystä ja hyvää hallintoa koskevalla erityisellä menettelyllä (GSP+) tarjotaan yhä tullittomuutta muita heikommassa asemassa oleville kehitysmaille noin 66 prosentissa kaikista tullinimikkeistä, jotka on nimetty yleisessä GSP-järjestelmässä. Sen ehdoksi on kuitenkin asetettu, että maat ovat ratifioineet ja panneet täytäntöön 27 kestävän kehityksen kannalta olennaista kansainvälistä yleissopimusta, mukaan lukien perusihmisoikeuksia koskevat yleissopimukset, työntekijöiden oikeuksia koskevat yleissopimukset ja tietyt ympäristönsuojelua koskevat yleissopimukset sekä yleissopimukset, joilla torjutaan laittomien huumausaineiden tuotantoa ja kauppaa. Näiden vaatimusten noudattamatta jättämisestä aiheutuu tullietuuksien peruuttaminen. Edunsaajien luetteloon kuuluu kahdeksan maata. Näiden kahden GSP-järjestelmän voimassaolon oli alun perin määrä päättyä joulukuussa 2023, mutta niiden voimassaoloa on jatkettu joulukuuhun 2027 saakka, koska parlamentti ja neuvosto keskustelevat parhaillaan uudesta GSP-asetuksesta. Uuden asetuksen tarkoituksena on jatkaa samaa politiikkaa ja edistää edunsaajamaiden kestävää taloudellista, sosiaalista ja ympäristöön liittyvää kehitystä sekä hyvän hallintotavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamista, ja sen ensisijaisena tavoitteena on köyhyyden poistaminen.

”Kaikki paitsi aseet” -aloitteella (EBA) taataan rajoittamattomaksi ajaksi tulliton ja kiintiötön pääsy markkinoille kaikille 48:sta vähiten kehittyneestä maasta tuoduille tuotteille aseita ja ammuksia lukuun ottamatta. Näistä maista 34 sijaitsee Afrikassa, kahdeksan Aasiassa, viisi Tyynenmeren alueella ja yksi Karibian alueella (Haiti). Kaikki maat, jotka ovat allekirjoittaneet ja ratifioineet vapaakauppasopimuksen EU:n kanssa, menettävät automaattisesti oikeuden etuuskohteluun kehitystasostaan riippumatta.

TALOUSKUMPPANUUSSOPIMUKSET

Talouskumppanuussopimuksista tuli pääasiallisia välineitä kaupan edistämiseksi EU:n ja Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren (AKT) alueen välillä vuonna 2000 tehdyn Cotonoun sopimuksen mukaisesti. Ne ovat keskeisiä tekijöitä EU:n ja AKT-valtioiden kauppasuhteissa, jotka ovat yksi Cotonoun sopimuksen kolmesta pilarista, ja ne on suunniteltu WTO:n sääntöjen mukaisiksi. Ne korvaavat vähitellen EU:n yksipuolisen etuuskohtelukauppaa koskevan järjestelmän.

Talouskumppanuussopimuksia koskevat neuvottelut aloitettiin vuonna 2002, ja ne oli tarkoitus saada päätökseen vuoteen 2008 mennessä. Koska neuvottelut pitkittyivät ennakoitua enemmän, EU antoi markkinoillepääsyasetuksen, jotta varmistettaisiin vuoteen 2014 asti väliaikaiset markkinoillepääsyä koskevat järjestelyt, joita jatkettiin myöhemmin kahdella vuodella, kunnes talouskumppanuussopimukset saadaan valmiiksi, allekirjoitetaan ja ratifioidaan. Prosessilla ei ole saatu aikaan

tarkoitettua alueellista ulottuvuutta, ja markkinoillepääsyasetuksen raukeamispäivänä (1. lokakuuta 2016) vain kaksi aluetta oli kokonaisuudessaan allekirjoittanut talouskumppanuussopimuksen, joista kumpaakaan ei ole vielä ratifioitu, ja ainoastaan yksi alueellinen talouskumppanuussopimus oli voimassa. Markkinoillepääsyasetus kumottiin 28. heinäkuuta 2016 alkaen ja korvattiin 8. kesäkuuta 2016 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2016/1076^[4]. Talouskumppanuussopimukset todennäköisesti jäävät voimaan, vaikka Cotonoun sopimus raukesi joulukuussa 2020, ja niillä on edelleen merkittävä rooli Cotonoun jälkeisessä kumppanuudessa, erityisesti siksi, että neuvosto hyväksyi sopimusluonnoksen 20. heinäkuuta 2023 ja Euroopan parlamentti tarkastelee sitä parhaillaan uudelleen.

TILANNEKATSAUS

[Karibian AKT-valtioiden foorumin](#) (Cariforum) talouskumppanuussopimus oli ensimmäinen alueellinen sopimus. Se allekirjoitettiin lokakuussa 2008, ja parlamentti hyväksyi sen 25. maaliskuuta 2009. Se on tällä hetkellä voimassa väliaikaisesti, ja talouskumppanuussopimuksen yhteiset toimielimet ovat kokoontuneet säännöllisesti vuodesta 2010 lähtien. Sitä tarkistettiin ensimmäisen kerran vuonna 2015. Molemmat osapuolet perustavat yhteisen seurantajärjestelmän, jolla arvioidaan talouskumppanuussopimuksen täytäntöönpanoa ja vaikutusta. Neuvottelut tiettyjen maantieteellisten merkintöjen suojaamista koskevasta sopimuksesta ovat käynnissä, samoin jälkiarviointitutkimus kymmenestä ensimmäisestä täytäntöönpanovuodesta.

[Länsi-Afrikka](#): Neuvottelut alueellisesta talouskumppanuussopimuksesta EU:n ja 16 Länsi-Afrikan maan välillä saatiin päätökseen helmikuussa 2014. Kaikki EU:n jäsenvaltiot ja 15 Länsi-Afrikan maata Nigeriaa lukuun ottamatta ovat allekirjoittaneet talouskumppanuussopimuksen. Mauritania ja Länsi-Afrikan valtioiden talousyhteisö (ECOWAS) allekirjoittivat 9. elokuuta 2017 assosiaatiosopimuksen, jossa määritellään Mauritanian osallistuminen ECOWASin kauppapolitiikkaan, talouskumppanuussopimus mukaan lukien. Norsunluurannikko ja Ghana allekirjoittivat kahdenväliset väliaikaiset talouskumppanuussopimukset 26. marraskuuta 2008 ja 28. heinäkuuta 2016. Parlamentti antoi niille hyväksyntänsä 1. joulukuuta 2016, ja molempia väliaikaisia sopimuksia on sen jälkeen sovellettu väliaikaisesti. Ghana ja EU hyväksyivät Ghanan ehdottaman täyttä markkinoille pääsyä koskevan tarjouksen ja aikataulun. Ghana aloitti markkinoidensa vapauttamisen EU:n tuotteille vuonna 2020, ja prosessi on määrä saattaa päätökseen viimeistään vuonna 2029. Osapuolet sopivat myös alkuperäsääntöjä koskevan pöytäkirjan lopullisesta versiosta.

[Keski-Afrikka](#): Kamerun allekirjoitti ainoana Keski-Afrikan maana talouskumppanuussopimuksen EU:n kanssa 15. tammikuuta 2009. Parlamentti antoi sille hyväksyntänsä kesäkuussa 2013. Kamerunin parlamentti ratifioi sopimuksen heinäkuussa 2014, ja sitä alettiin soveltaa väliaikaisesti 4. elokuuta 2014. Alueen ja EU:n välillä käydään parhaillaan neuvotteluja muiden Keski-Afrikan maiden

[4]Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/1076, annettu 8. kesäkuuta 2016, talouskumppanuussopimukset vahvistavissa tai niiden vahvistamiseen johtavissa sopimuksissa määrättyjen järjestelyjen soveltamisesta Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden ryhmän (AKT) tietyistä valtioista peräisin oleviin tuotteisiin (EUVL L 185, 8.7.2016, s. 1).

liittymisestä sopimukseen mutta alueellista talouskumppanuussopimusta ei ole vielä allekirjoitettu.

[Itäinen ja eteläinen Afrikka](#): Vuonna 2009 neljä alueen maata – Mauritius, Seychellit, Zimbabwe ja Madagaskar – allekirjoittivat talouskumppanuussopimuksen, jota on sovellettu väliaikaisesti 14. toukokuuta 2012 alkaen. Parlamentti antoi sille hyväksyntänsä 17. tammikuuta 2013. Sopimukseen voivat liittyä muutkin maat, ja Komorit allekirjoitti sen heinäkuussa 2017. Sen väliaikainen soveltaminen alkoi 7. helmikuuta 2019. Parhaillaan käydään neuvotteluja talouskumppanuussopimuksen soveltamisalan laajentamisesta, mukaan lukien kaikki kauppaan liittyvät kysymykset, kuten kaupan ja kestävä kehityksen välinen yhteys, sekä kansalaisyhteiskunnan ja parlamenttien neuvoo-antavien elinten perustamisesta, ja viimeisin neuvottelukierros oli heinäkuussa 2023.

[Itä-Afrikan yhteisö](#): Neuvottelut alueellisesta talouskumppanuussopimuksesta saatiin menestyksellisesti päätökseen 16. lokakuuta 2014. Kenia ja Ruanda allekirjoittivat talouskumppanuussopimuksen 1. syyskuuta 2016 yhdessä EU:n jäsenvaltioiden ja EU:n kanssa. Kenia on ratifioinut sopimuksen, ja komissio toimitti syyskuussa 2023 väliaikaisen talouskumppanuussopimuksen neuvoston hyväksyttäväksi. Uganda ja Burundi harkitsevat aktiivisesti talouskumppanuussopimuksen allekirjoittamista. Tansanian parlamentin jäsenet äänestivät 11. marraskuuta 2016 valitettavasti talouskumppanuussopimuksen ratifioimista vastaan.

[Eteläisen Afrikan kehitysyhteisö](#) (SADC): Kymmenen vuotta kestäneet neuvottelut talouskumppanuussopimuksesta saatiin menestyksellisesti päätökseen heinäkuussa 2014. EU ja SADC:n talouskumppanuussopimusvaltioiden ryhmä, joka koostuu kuudesta SADC:n 15 jäsenestä (Botswana, Lesotho, Mosambik, Namibia, Swazimaa ja Etelä-Afrikka), allekirjoittivat sopimuksen kesäkuussa 2016. Se tuli väliaikaisesti voimaan lokakuussa 2016 sen jälkeen, kun Euroopan parlamentti oli antanut hyväksyntänsä syyskuussa 2016. Mosambik ratifioi sopimuksen huhtikuussa 2017, ja sitä on nyt sovellettu väliaikaisesti 4. helmikuuta 2018 alkaen. Etelä-Afrikka vetäytyi virallisesti SADC:n pöytäkirjasta vuonna 2019. Angolalla on tarkkailijan asema, ja se aloitti neuvottelut kestävien investointien helpottamista koskevasta sopimuksesta vuonna 2021, ja [komissio toimitti ehdotuksensa neuvostolle kesäkuussa 2023](#).

[Tyynenmeren alue](#): EU ja Papua-Uusi-Guinea allekirjoittivat talouskumppanuussopimuksen heinäkuussa 2009 ja Fidži joulukuussa 2009. Parlamentti antoi sille hyväksyntänsä tammikuussa 2011. Papua-Uusi-Guinean parlamentti ratifioi talouskumppanuussopimuksen toukokuussa 2011, ja Fidži päätti aloittaa talouskumppanuussopimuksen väliaikaisen soveltamisen heinäkuussa 2014. Tonga ilmaisi heinäkuussa 2018 aikomuksensa liittyä talouskumppanuussopimukseen. Samoa sai päätökseen talouskumppanuussopimukseen liittymistä koskevan prosessin joulukuussa 2018 ja Salomonsaaret toukokuussa 2020.

Wolfgang Iglér
10/2023

